

Referanser: KM 10/04, KR 46/03, KR 10/04, KR 44/04, KR 48/04, KR 21/05, KR 22/05, KR 52/08, BM 18/10

Saksdokumenter:

KR 69.1/11	STATUTTER FOR NEMND FOR GUDSTJENESTELIV.doc	
------------	---	--

Drøfting av Regler for saksbehandling i liturgisaker på bakgrunn av erfaringer med Gudstjenestereformen

Sammendrag

Saken inneholder en drøfting av ulike spørsmål om regelverk og behandlingsmåter av liturgisaker på bakgrunn av erfaringer med Gudstjenestereformen.

Erfaringene drøftes i nær sammenheng med paragrafene i *Regler for saksbehandling i liturgisaker*, vedtatt av Kirkemøtet i 2004, *Kirkemøtets forretningsorden* (KM 1984 med senere endringer) og *Statuttene for Nemnd for gudstjenesteliv* (NFG, jf. KR 2003, revidert i 2005 og 2008).

Drøftelsen gir overveielser med tanke på mulige endringer i regelverket for behandling av liturgisaker. Et behov for videre utredning blir påpekt.

Forslag til vedtak

1. Kirkerådet har drøftet erfaringer med gudstjenestereformen og finner at mange prosesser i dette arbeidet har vært gode.
2. Kirkerådet ber administrasjonen innhente andre kirkers modeller for behandling av gudstjenestereformer med tanke på hvordan dette bør organiseres i fremtiden.
3. Kirkerådet ber administrasjonen utarbeide forslag til endringer i *Kirkemøtets forretningsorden* ut fra samtalen i Kirkerådet.

4. Kirkerådet ber administrasjon utarbeide forslag til endringer i *Statuttene for NFG* ut fra samtalen i Kirkerådet.

Saksorientering

1. Innledning

Gudstjenestereformen har preget både Kirkerådets og Kirkemøtets arbeid i lengre tid. Store liturgisaker har blitt behandlet og vedtatt. Kirkemøtet i 2012 skal behandle salmeboken. Medlemmene i dette Kirkerådet har deltatt i vedtaksprosessen med de to behandlingene av gudstjenestereformen i Kirkemøtet 2010 og Kirkemøtet 2011. Det gir en enestående mulighet til å drøfte gjeldende regler for saksbehandling i liturgisaker, og til å vurdere hvorvidt reglementet bør justeres eller endres med tanke på fremtidige behandlinger av slike saker.

Denne saksfremstillingen gjengir kortfattet hvilke hjemler og prosedyrer som gjelder i liturgisaker og belyser så noen problemstillinger og alternative valg i tilknytning til dette reglementet. Dette skjer ut fra erfaringer som er gjort gjennom arbeidet med reformen. Kirkerådet gis dermed mulighet til å drøfte dagens regelverk ut fra de erfaringer som er gjort i forbindelse med gudstjenestereformen. Ved å knytte disse erfaringene og problemstillingene sammen med nåværende kirkerett slik dette fremgår i *Regler for saksbehandling av liturgisaker* og *Kirkemøtets forretningsorden*, kan det skapes felles referansepunkt for ulike erfaringer og synspunkt på behandlingen av liturgisaker. Kirkerådet bes vurdere om det skal forberedes en sak til Kirkemøtet med forslag til konkrete endringer i disse bestemmelsene.

2. Delegasjon av liturgimyndigheten til Kirkemøtet.

Den første hjemmelen om Kirkemøtets myndighet i liturgisaker ble gitt i Kronprinsregentens resolusjon av 26. oktober 1990, som delegerte *liturgimyndigheten* til Kirkemøtet. Her heter det:

1. I medhold av Grunnloven § 16 godkjennes alminnelige bestemmelser vedrørende gudstjenester og kirkelige handlinger i Den norske kirke i samsvar med vedlagte utkast.

[Kommentar: Dette var Gudstjenesteboken del I og del II]

2. Kirkemøtet bemyndiges til å fastsette liturgier til bruk i Den norske kirke. Kongelig resolusjon av 15. februar 1895 om saksforberedelse før godkjenning av nye salmebøker og rituelle endringer gjelder tilsvarende.

[Kommentar: Heretter kunne KM vedta liturgier, og disse skulle ikke godkjennes ved kgl. res. Det er noen begrensninger her og noen føringer (se nedenfor) bl.a. mht høringsinstanser, bl.a. de teologiske fakultetene]

3. Kirkemøtet bemyndiges til å fastsette tekstrekker for Den norske kirke og til å fastsette særskilte prekentekster for enkelte gudstjenestedager i det enkelte kirkeår.

Liturgisakene hører i *Kirkeloven* inn under den generelle regelen om at Kirkemøtet ”utfører for øvrig de gjøremål som det til enhver tid er pålagt av Kongen eller departementet” (§24).

Et slikt pålegg ligger i den kongelige resolusjon av 13. oktober 2006 om Delegasjon av myndighet til å godkjenne *gudstjenestlige bøker* i Den norske kirke. Her heter det:

”I medhold av Grunnloven § 16 bemyndiges Kirkemøtet til å godkjenne alle gudstjenstlige bøker i Den norske kirke” (se pkt 11.0 i Lovsamling for Den norske kirke).

Denne resolusjonen var den siste i en rekke av delegasjoner av liturgimyndighet til Kirkemøtet, og gjaldt særlig vedtak om ny salmebok, som først ble aktualisert etter at forslaget til en ny salmebok inngikk i gudstjenestereformen.

Til dette kan tilføyes:

Myndigheten til å fastsette liturgier for Den norske kirke er delegert etter Grunnloven § 16 til Kirkemøtet, jf. kgl. res. 13. okt. 2006, da all liturgimyndighet ble overført.

De regler Kirkemøtet gir må ligge innenfor/være i overensstemmelse med kirkens læregrunnlag, slik den kommer til uttrykk i kirkens bøker, jf. Kong Christian Den Femtes Norske Lov av 15. april 1687, Annen bog 1. kapittel Om Religion.

Kirkemøtet kan heller ikke i medhold av delegasjonen fastsette bestemmelser som pålegger stat eller kommune økonomiske forpliktelser, med mindre dette er klarert med departementet. Dette gjelder bl.a. hele spørsmålet om innkjøp av liturgiske bøker til menigheten.

3. Regelverket for behandling av liturgisaker – med noen kommentarer og endringsforslag på bakgrunn av erfaringer med Gudstjenestereformen.

I det følgende drøftes de ulike spørsmålene i den rekkefølgen paragrafene har i regelverket. Det mest utførlige regelverket om liturgimyndighet og behandling av liturgisaker er ”Regler for saksbehandling i liturgisaker” – fastsett av Kyrkjemøtet 2004 (KM 10/04 – se pkt 11.10 i Lovsamlingen.)

A. Ulike veier for behandling av liturgisaker

”Formålet med disse reglene er å sikre god behandling av liturgisaker som skal vedtas av Kirkemøtet eller Kirkerådet. Reglene gjelder ikke for liturgisaker som vedtas av biskopen. De gjelder heller ikke for arbeidet med samiske liturgisaker og liturgier på tegnspråk” (§ 1).

Kommentar:

Reglene innledes med å presisere formål og innretning for regelverket. Formålet er ”å sikre god behandling av liturgisaker”. Dette kan innebære en ryddig prosedyre, en

behandling som anvender de ulike instansenes faglighet og rolle og en prosess som bidrar til kvalitative forbedringer i kirkens gudstjenesteliv.

Regelverket for liturgisaker ble vedtatt i 2004. Liturgier på *samisk* og på *tegnspråk* omfattes ikke av regelverket. Samtidig har Samisk kirkeråd aktivt fulgt gudstjenestereformen underveis og drøftet den på sine møter. Samisk kirkeråd er nå i ferd med å oversette Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten til nordsamisk. Døvekirken har også vært trukket inn i arbeidet med reformen og er ved sin egen liturgireform fra 1995 på mange måter i forkant av gudstjenestereformen med vekt på involvering og visuelle uttrykk i gudstjenesten. De har hatt samtale med Kirkerådets sekretariat for å drøfte oversettelse og tilpasning av liturgien til tegnspråk.

I en eventuell revidering av regelverket for liturgisaker bør det også tydeliggjøres tilsvarende regelverk for behandling av liturgier på samisk og tegnspråk

I regelverket er også *liturgisaker som vedtas av biskopen* nevnt. Med dette siktes det bl. a. til bestemmelsen (i 1977-liturgien) om at "Biskopen kan i særlige tilfelle samtykke i et opplegg av søndagens gudstjeneste som avviker fra gjeldende ordning" (Gudstjenesteboken I, s 16), og til bestemmelsen om at dåpshandlingen "kan etter søknad legges til et annet sted i høymessen" (Gudstjenesteboken I, s 25). Ingen av disse samtykke-bestemmelsene er videreført i Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjeneste.

Andre bestemmelser for hva en kan søke biskopen om, er imidlertid tatt inn i vedtaket fra Kirkemøtet 2011 (Alm best pkt 6, 24 og 62). Som tidligere gjelder at biskopen bare kan gi tillatelse til fravik av ordningen der dette er hjemlet i ordningen, og fortsatt skal biskopen forordne hovedgudstjenester for den enkelte menighet (Alm best pkt 70). Biskopene har dessuten fått en ny oppgave i liturgisaker ved å godkjenne menighetenes lokale grunnordninger (Alm best pkt 55). I forbindelse med prøveperioden fikk biskopene også delegert myndighet fra Kirkemøtet i 2005 til å godkjenne liturgiske forsøk i menigheter i eget bispedømme, altså en regional godkjenning av liturgiske forsøk (KR sak 44/04 og 21/05, se Lovsamlingen pkt 11.10). Denne delegasjonen forstås som en del av den utprøvingen som hørte høringsprosessen til. Delegasjonen var tidsbegrenset, og anses ikke lenger som gyldig i og med vedtaket i Kirkemøtet 2011.

B. Nemnd for gudstjenesteliv (NFG)

"Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) er Kirkerådets fagnemnd for liturgisaker og rapporterer til Kirkerådet. NFG utreder liturgisaker og utarbeider forslag til liturgiske ordninger. [...] NFG kan, i samråd med Kirkerådet, oppnevne arbeidsgrupper til å arbeide med delspørsmål eller enkeltsaker" (§ 3).

Kommentar:

I *statuttene* for nemnda heter det at "NFG er et rådgivende organ for Kirkerådet og rapporterer til Kirkerådet" (§ 1.1). Arbeidsområdet er "kirkens gudstjenesteliv, som

omfatter spørsmål vedrørende kirkens liturgi, hymnologi, liturgiske klær/utstyr og økumenisk gudstjenestekontakt” (§ 1.2). Kirkerådet oppnevner NFG og utpeker leder for nemnda. NFG velger selv nestleder og arbeidsutvalg. (§ 2.2).

Som en følge av oppdraget om å lede arbeidet med gudstjenestereformen ble NFGs statutter endret i 2004 (KR 10/04) og senere i 2005 hvor man opprettet et Liturgisk utvalg (LU) for å behandle løpende liturgisaker og dermed avlaste NFG, som arbeidet med gudstjenestereformen (KR 22/05). Liturgisk utvalg ble nedlagt etter at NFG leverte forslaget til gudstjenestereformen i 2008. Nytt NFG ble oppnevnt i 2008, samtidig som statuttene ble noe justert, § 1.1 ble ført tilbake til vedtaket fra 2005 (NFG er et rådgivende fagorgan for Kirkerådet og rapporterer til Kirkerådet). Videre ble § 2.1 om sammensetning ble endret (KR 52/08).

Den omfattende nemndstrukturen i de sentralkirkelige råd ble gjennomgått og endret i 2003. Det ble besluttet å nedlegge flere nemnder, men Nemnd for gudstjenesteliv ble beholdt. Mellomkirkelig Råd hadde allerede vedtatt å videreføre Teologisk nemnd og Komiteen for internasjonale spørsmål. ”Nemndbegrepet forbeholdes rådsoppnevnte fagorganer”, heter det i vedtaket (sak KR 46/03).

I saksfremstilling ble det påpekt at det var nødvendig å opprettholde NFG som et unikt fagmiljø, men at statuttene måtte bearbeides ”slik at nemndenes status som fagorgan ikke kommer i konflikt med direktørens ansvar i forhold til rådene. Nemndenes faglige status ivaretas ved at deres vedtak skal fremgå av de aktuelle sakspapirer som fremmes for rådene” (KR 46/03).

Forholdet mellom nemnd og administrasjon utdypes slik i saksfremstillingen fra 2003:

”Kirkerådets direktør har et klart ansvar for å disponere økonomi- og personellressurser slik at de sentralkirkelige råds vedtak i ulike spørsmål følges opp, og slik at vedtatte planer kan nås. Videre er det direktør som har ansvaret for å legge frem saker for rådene. I fagspørsmål hørende inn under Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråds mandat er dette delegert til de to generalsekretærene. Arbeidet må organiseres på en slik måte at direktørens ansvar og myndighet ikke undergraves. Dagens nemndstruktur utydeliggjør direktørens myndighetsområde og arbeidsgivers styringsrett av sine ansatte. Det er på denne bakgrunn behov for en klar definisjon og grenseoppgang mellom politiske- og administrative organer innenfor de sentralkirkelige råds struktur.”

Saken førte til omstrukturering av nemndsystemet hvor de fleste nemnder ble nedlagt og det ble i forlengelsen administrativt opprettet flere utvalg og arbeidsgrupper som erstattet nemndsystemet. **NFG ble videreført som nemnd – men med endrede statutter.** Fortsatt gjelder at NFG oppnevnes av Kirkerådet og rapporterer til Kirkerådet. Erfaringer fra gudstjenestereformen viser at det ligger en utfordring i å etablere et system med 40 medarbeidere i nemnd/utvalg (NFG med underutvalg) samtidig som faglig og administrativ ledelse, intern kommunikasjon og rapportering ivaretas.

NFG ledet reformprosessen og leverte Forslaget 2008 til Kirkerådet som sendte dette på høring. I høringen lå også en bred utprøving i en rekke menigheter. Ett av underutvalgene sendte materialet til utprøving uten at verken Kirkerådet eller NFG var informert.

I forbindelse med utsending til høring ble forståelsen av § 4 diskutert. Skal Kirkerådet sende "saken", i betydning det liturgiforslaget som NFG hadde utarbeidet, ut på høring, eller kan Kirkerådet endre/nyskrive liturgien og sende denne på høring uten at den sendes tilbake til NFG

Bør regelverket tydeliggjøres? Da statuttene ble vedtatt gjorde kirkerådets jurister det klart at dette ikke kunne misforstås. I Kirkerådets forslag til nytt Nytt prosedyrereglement for liturgisaker, som ble sendt på høring våren 2004, var følgende formulering foreslått: "Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) er Kirkerådets fagnemnd for liturgisaker. NFG rapporterer til *direktøren i Kirkerådet*" (egen utheving). Etter høringen ble "direktøren i" tatt bort i regelverket med følgende begrunnelse:

"Kirkerådet registrerer at flere høringsinstanser oppfatter det som uhensiktsmessig at direktørens rolle skal omtales særskilt i prosedyrereglementet. Hensikten med det opprinnelige forslaget var å skape større tydelighet i rollefordelingen, jf. for eksempel Bispemøtets høringsuttalelse, men ser at det heller oppleves som forvirrende i et reglement som dels regulerer intern rollefordeling i Kirkerådet og dels regulerer "eksterne spørsmål". Kirkerådet foreslår derfor at den særskilte omtalen av direktørens rolle tas ut av reglementet" (KR 44/04).

Ut fra denne forståelsen må NFG s rapportering skje på vanlig måte gjennom at direktøren legger saken fram for det valgte Kirkerådet.

For det valgte Kirkerådet kan det også være krevende å forholde seg til både et sekretariat og en nemnd, særlig når det er uenighet mellom disse. Kirkerådet ønsket ikke å sende NFGs forslag til dåpsliturgi til høring og utprøving, og dåpsliturgien ble bearbeidet før Kirkerådet sendte det på høring. Det må ikke være tvil om at KR selv vedtar om de vil eller ikke vil sende et forslag fra NFG på høring.

Poenget med at det valgte Kirkerådet oppnevner NFG er å gi en liturgifaglig selvstendighet i forhold til et saksforberedende sekretariat, samt at NFG har bidratt til bred faglighet i arbeidet med liturgiske spørsmål. I 2003 var det kun én fagstilling i Kirkerådet knyttet til liturgiske spørsmål. Etter den tid er Liturgisk senter lagt til Kirkerådet samt at flere fagstillinger i Kirkerådet bidrar til et bredt fagmiljø i Kirkerådet. Dette bidrar til høy faglighet i sekretariatet innen dette sentrale fagområde for Kirkemøtets arbeidsområder. Den bredde som NFG har representert i forhold til eksterne fagmiljøer og utdanningsinstitusjoner er det viktig å opprettholde. Dette kan skje både gjennom videreføring av dagens NFG eller ved en et administrativt oppnevnt utvalg for liturgiske spørsmål. En politisk oppnevnt nemnd gir en større selvstendighet i nemndens arbeid i forhold til Kirkerådets sekretariat. Dette kan være en styrke, men det kan også bidra til ressurskrevende prosesser hvor faglige, økonomiske og administrative prosesser kan bli skadelidende.

Hvordan man enn organiserer NFG er en slik nemnd/utvalg en tjenlig faglig ressurs i Kirkeårets arbeid med liturgispørsmål. Samtidig er det viktig å ha en felles forståelse av at NFG ikke forholder seg det valgte Kirkerådet direkte, uten å gå veien gjennom direktøren.

Det kan vurderes en mellomløsning. Det løpende liturgiske arbeid og saksforberedelse skjer gjennom Kirkerådets sekretariat og med de utvalg som Kirkerådet til enhver tid finner hensiktsmessig. Ved utarbeidelse av nye liturgier/liturgireformer opprettes en midlertidig liturgikommisjon som oppnevnes av Kirkerådet med et mandat knyttet til den oppgaven som skal løses.

I dagens bestemmelser heter det at NFG kan ”i samråd med Kirkerådet, oppnevne arbeidsgrupper”. Dette ble gjort i arbeidet med å utvikle gudstjenestereformen. Fem underutvalg med hvert sitt delområde ble oppnevnt i samråd med Kirkerådet. Spenningen mellom rådsoppnevnte nemnder, som forstår seg som del av den demokratiske strukturen, og sekretariatet, er tematisert i saksorienteringen om Nemnder i de sentralkirkelige råd (Kr 46/03). Det store antall deltagere i de ulike underutvalgene bidro også til å gjøre arbeidet med denne liturgireformen til en omfattende dugnad.

I spørsmålet om underutvalg i gudstjenestereformen var det imidlertid *administrasjonen* som oppnevnte utvalgene, noe som flere medlemmer i NFG mente rokket ved NFGs relativt selvstendige rolle i arbeidet med gudstjenestereformen, mens NFG fordelte seg selv på de fem utvalgene. Disse underutvalgene var:

- 1 Underutvalg for samling, forbønn og sending
- 2 Underutvalg for Ordet
- 3 Underutvalg for dåpen
- 4 Underutvalg for nattverden
- 5 Underutvalg for salmene

I tillegg arbeidet Kirkemusikalsk utvalg (KMU) med ordinariemusikk og det ble også oppnevnt en koralbokkomité. Begge ble oppnevnt av direktøren og rapporterer til sekretariatet og begge er fortsatt i funksjon. Det avklares om KMU bør legges ned etter at arbeidet med den liturgiske musikken nylig er fullført i denne omgang.

I NFGs nåværende arbeid oppnevnes slike ad-hoc-grupper for å utrede saker som NFG behandler. NFG kan altså selv legge opp sin arbeidsmåte, men oppnevninger skjer i samråd med Kirkerådet, først og fremst av økonomiske årsaker, samt en nødvendig koordinering i forhold til årsplan og budsjett for Kirkerådet.

NFG oppnevnes for fire år om gangen (senest for perioden 2009-2012, jf. KR 52/08). Ved starten av gudstjenestereformen fikk imidlertid NFGs medlemmer forlenget sin funksjonstid og ble i realiteten omgjort til en *liturgikommisjon*, med hovedansvaret for å utarbeide reformen, helt til reformforslaget var levert til Kirkerådet.

Det kan overveies om man med tanke på neste gudstjenestereform bør innarbeide i regelverket en bestemmelse om å oppnevne en *liturgikommisjon*. Den bør ikke fungere lenger enn til reformforslaget er levert, slik at andre kan komme inn og bearbeide forslaget i lys av høringen. Det må også avklares hvilket organ som oppnevner kommisjonen, og hvem den rapporterer til.

C. Økonomi og liturgi

Saker som antas å ha økonomiske konsekvenser for bispedømmeråd og fellesråd, skal drøftes med Kirkedepartementet og Kirkens arbeidsgiverorganisasjon (§ 3).

Kommentar:

I gudstjenestereformen har det vært vanskelig å få full oversikt over kostnadene, ettersom reformen ble mer omfattende enn en i utgangspunktet hadde tenkt. Det kan også henge sammen med at NFG ikke hadde et direkte økonomisk ansvar, og at sekretariatet og den administrative ledelse var for svakt koblet til prosessen. Reformen ble igangsatt og rigget. Den ble utvidet med liturgisk musikk og ny salmebok og de administrative og økonomiske konsekvensene av dette omfattende arbeidet var ikke tett nok på den faglige og visjonære ledelse av reformen.

Flere har rettet kritikk også mot mangelen på utredning av reformens økonomiske konsekvenser. I sluttfasen har dette fått en bredere plass i Kirkerådets arbeid. Gjennom hele prosessen har det vært ført samtaler med Kirkedepartement, uten at midler har blitt tilført reformen. Det har også vært flere samtaler og drøftinger med KA. Ved neste gudstjenestereform bør den økonomiske siden klargjøres på et tidlig stadium og det bør være en struktur som sikrer dette.

D. Høring - og oppfølging av denne

I § 4 heter det at "Kirkerådet sender saken på høring til biskopene og de teologiske fakultetene" og "saken skal også sendes til bispedømmerådene og andre instanser som den enkelte sak gjør naturlig å høre. Ved mindre liturgiske endringer kan slik høring utelates. Høringsfristen skal normalt være tre måneder, og ikke mindre enn seks uker."

Kommentar:

En omfattende høringsprosess av hele gudstjenestereformen skjedde i 2008-2009. I selve høringen inngikk også at en rekke menigheter skulle *prøve ut* liturgiforslagene av 2008 i sitt gudstjenesteliv og gi høringsuttalelser ut fra disse erfaringene.

Etter høringen utarbeidet sekretariatet i Kirkerådet utførlige sammendrag av høringen.

Det nye NFG som tiltrådte i 2009, ble ikke koblet inn i arbeidet med utformingen av det reviderte liturgiforslaget til Kirkemøtet 2010 og 2011. Det ville gitt en for kompleks og

uoversiktlig prosess. Det nye NFG arbeidet med andre liturgisaker, og ble kun holdt orientert om revisjonsarbeidet som pågikk på bakgrunn av høringen som forberedelse til vedtaksprosessen i KR og KM.

NFG s rolle kan beskrives som den instans som utredet, forberedte og la fram forslagene i gudstjenestereform som så gikk til høring. Etter høringen var det i henhold til normal prosedyre sekretariatet som foretok saksbehandlingen frem til Kirkeråd og Kirkemøtet. Blant annet ble tre bredt sammensatte ”høringsutvalg” brukt som ressurser i arbeidet med høringen.

Ett utvalg arbeidet med høringen om *salmebok*, og hadde en ukes møte.

Til *liturgisk musikk* var det få høringssvar, og utprøvingstiden var kort, ettersom det musikalske materialet forelå sent. Kirkemusikalsk utvalg (KMU) fungerte som høringsutvalg for musikken. KR har etterkommet Kirkemusikalsk utvalgs (KMU) ønske om en forlenget utprøvingstid med mer materiale av liturgisk musikk.

Ett utvalg arbeidet med *Ordning for hovedgudstjeneste*, og hadde to ukelange møter. Også dåpsliturgien ble vurdert, uten at utvalget gav forslag til det videre arbeidet med denne. Utvalget bestod av noen personer fra det tidligere NFG, mens flertallet var nye fagpersoner som ikke hadde vært med i utarbeidelsen av Forslaget 2008. Erfaringen med en slik sammensetning var svært god. Sekretariatets vurdering er at denne arbeidsmodellen sikret en grundig anvendelse av det store høringsmaterialet som både gav bekreftelse og korrigeringer i forhold til Forslaget 2008. Det ble også holdt to dagskonsultasjoner med Bispemøtet, høsten 2009 og våren 2010, hvor høringen ble presentert og veien videre ble diskutert.

I tillegg ble det holdt en egen høring høsten 2010 om Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten, ettersom dette dokumentet ikke var utarbeidet som et selvstendig dokument og regelverk til høringen i 2008-2009. Sekretariatet skrev et høringssammendrag, og dette ble lagt fram for Kirkemøtet 2010.

Høringsutvalgene gikk grundig inn i høringen. Særlig var høringen til dåpsliturgien kritisk. Dette medførte et eget arbeid med å revidere dåpsliturgien i lys av høringen. Sekretariatet avholdt en konsultasjon og hadde direkte kontakt med enkeltpersoner som har stått sentralt i diskusjonen om dåpsliturgi. På denne bakgrunn ble et nytt, revidert forslag utviklet og oversendt Kirkerådet for behandling.

Ett mindre utvalg gikk grundig gjennom høringen av tekstboken og foreslo justeringer av Forslaget.

I gudstjenestereformen fikk den omfattende høringen avgjørende betydning for den videre bearbeidningen av de liturgiske ordningene og for vedtaksprosessen gjennom Kirkerådet og Kirkemøtet.

E. Bispemøtets læremessige uttalelse

Deretter behandles saken på nytt på bakgrunn av høringsprosessen og oversendes til Bispemøtet, ”som gir læremessig uttalelse i saken. Bispemøtets uttalelse skal følge saken” (§ 5).

Kommentar:

Biskopene har flere og viktig roller i vedtaksprosessene for nye liturgier. Bispemøtet har en representant i Næmnd for gudstjenesteliv og preses (Finn Wagle) ble NFG's leder i reformfasen.

Preses sitter i Kirkerådet og følger alle liturgisaker i KR's behandling. I tillegg avgir biskopene høringsuttalelse – enten som medlem i bispedømmerådet eller ved en selvstendig høringsuttalelse. Biskopene samlet i bispemøtet gir deretter en læremessig uttalelse om saken. Biskopene sitter også som medlemmer i Kirkemøtet.

Biskopene avgav en uttalelse i BM sak 18/10. Uttalelsen skapte en debatt om forståelsen av hva en læremessig uttalelse er. Bispemøtets uttalelse om Ordning for hovedgudstjeneste inneholdt en rekke punkter som ikke var av læremessig karakter, men som fordret endringer av språklig karakter med mer. Også til dåpsliturgien leverte Bispemøtet et helhetlig, revidert forslag til liturgi, hvor det ikke tydelig fremkom hva som var læremessige innvendinger og hva som forslag til innholdsmessige og språklige forbedringer.

I senere behandlinger av liturgisaker har Bispemøtet konsentrert seg om å gi læremessig uttalelse i saken. Bispemøtet har valgt å ikke utdype argumentasjon og begrunnelse for de læremessige uttalelsene i sakene.

F. Fornyhet behandling i Bispemøtet

”På bakgrunn av Bispemøtets uttalelse forbereder Kirkerådet saken til behandling i Kirkemøtet, med mindre Kirkerådet har myndighet til å fatte vedtak i saken. Dersom Kirkerådet i saksforberedelsen til Kirkemøtet endrer sitt forslag vesentlig i forhold til det forslaget Bispemøtet har uttalt seg om, og det endrede forslaget avviker fra Bispemøtets tilråding, skal saken sendes Bispemøtet til ny læremessig uttalelse” (§ 5).

Kommentar:

Regelen om fornyet behandling i Bispemøtet har til hensikt å sikre et læremessig vern om Kirkerådets behandling av liturgiske saker og andre saker av læremessig karakter. Regelen har ikke blitt aktualisert i den formelle prosessen med gudstjenestereformen.

Hensynet til å verne om vår kirkes lære i Kirkerådets og Kirkemøtets saksbehandling, ligger allerede i bestemmelsene om Kirkemøtets forretningsorden § 2-2 og om Bispemøtets forretningsorden § 29 – 31. Her fremgår det at i tilfeller med uenighet

mellom Kirkemøtet og Bispemøtet (når det i BM er 2/3 flertall) kreves fornyet behandling i Kirkemøtet. Det finnes også andre særskilte bestemmelser om ”saker av læremessig karakter” og ”saker som omhandler kirkens liturgi og salmebok”.

G. Liturgiske forsøkssaker

I Regler for saksbehandling i liturgisaker gis det også mulighet for at liturgisaker kan fremmes som forsøkssaker. Da er det Kirkerådet som vedtar saken, ikke Kirkemøtet. Liturgiske forsøkssaker har vært vedtatt i en rekke tilfelle, bl. a. Salmer 1997 og bruk av dåpslys, som etter mange års utprøving nå inngår som en mulighet i de to ordningene for dåp som Kirkemøtet 2011 har vedtatt.

I paragraf 7 heter det:

”Liturgiske forsøkssaker behandles etter reglene her, men vedtak fattes av Kirkerådet.

I liturgiske forsøkssaker skal de nærmere vilkårene for ordningen, blant annet med hensyn til omfang og varighet, være klarlagt før vedtak fattes. Når en forsøkssak er vedtatt av Kirkerådet, avgjør menighetsrådet om menigheten skal ta ordningen i bruk, med mindre noe annet blir særskilt bestemt. [...]

Etter forsøksperioden tar Kirkerådet stilling til om saken skal fremmes for Kirkemøtet og avgjør om det skal gjennomføres ytterligere utredning eller høringer, jf. Punktene 3-5” (§ 7).

Kommentar:

Regelverket må forstås slik at saken må fremmes av NFG for Kirkerådet og sendes på høring. Kirkerådet bearbeider høringen og forbereder saken for Kirkerådet som oversender saken til Bispemøtet. Bispemøtet gir en læremessig uttalelse og Kirkerådet vedtar forsøkssaken. Bare ”ved mindre liturgiske endringer kan slik høring utelates” – enten Kirkemøtet vedtar saken eller Kirkerådet vedtar den som liturgisk forsøkssak (jf. § 4). Mao skal forsøkssaker gjennom tilsvarende prosedyre som ordinære liturgisaker bortsett fra at det er Kirkerådet som vedtar og ikke Kirkemøtet.

Det vil være viktig å beholde regelverket om forsøkssaker også i fremtiden. Samtidig kan det tenkes at behovet blir noe mindre med den nye gudstjenesteordningen, som er mer fleksibel enn ordningen fra 1977.

H. Kirkemøtets forretningsorden

Om Kirkemøtets behandling heter det i Regler for saksbehandling i liturgisaker: *”Kirkemøtet fatter vedtak i saken i henhold til Kirkemøtets forretningsorden” (§ 6).* Denne kortfattede formuleringen er imidlertid mer utfyllende beskrevet i Kirkemøtets forretningsorden, som er fastsatt av Kirkemøtet 1984 og sist endret i 2007 (se pkt 7.1 i Lovsamlingen).

Kommentar:

Før en beskriver noen trekk ved behandlingen i kirkemøtene 2010 og 2011, bør det nevnes at det kan være en oppgave å undersøke nærmere hvordan ulike kirkesamfunn behandler liturgisaker og hvilke erfaringer de har gjort. Også våre egne erfaringer med gudstjenestereformen bør undersøkes nærmere enn denne korte beskrivelsen kan gi.

Det er ulik praksis i store kirkesamfunn på Kirkemøtets behandling av store liturgisaker. I flere folkekirker går Kirkemøtet ikke inn med detaljerte drøftelser og endringer av synspunkt og formuleringer i saker som omhandler liturgi, salmebok og andre saker med læremessig relevans. I stedet tar Kirkemøtet stilling til noen hovedspørsmål og gir så enten sin tilslutning til forslaget, eller ber om at forslaget bearbejdes videre og legges fram på et nytt kirkemøte. Dette kan også gjelde andre store og komplekse saker enn saker med direkte læremessig relevans, men hvor det er viktig med god indre sammenheng og hvor endringer i enkeltheter (i ettertid) kan vise seg å skape uklarheter i helheten.

En slik alternativ fremgangsmåte kan kanskje også bidra til at Kirkemøtet i mindre grad blir ekspertenes (teologenes) arena, slik enkelte kirkemøtedeltakere opplevde samtalen og debattene om gudstjenestereformen i 2010 og 2011. For mange kirkemøtedeltakere var det krevende å skulle ha meninger om alle liturgiske detaljspørsmål. På den annen side opplevde enkelte andre kirkemøtedeltakere med en særlig liturgifaglig kompetanse, at de ikke helt ble forstått i sine anliggender i samtalen og debattene.

Når dette er sagt, må det likevel understrekes at behandlingsmåten bevisstgjorde mange om hva gudstjeneste er, slik målet er med gudstjenestereformen på lokalt plan. Det var også åpenbart at kirkemøtedeltakerne var fortrolige med gudstjenesteliv. Det er verdt å understreke den viktige betydningen gudstjenestereformen har hatt for å øke kunnskapen om liturgi i hele kirken. Fra sekretariatet side kan en også fastslå at forslaget til gudstjenesteordninger og regelverk i all hovedsak ble *forbedret* gjennom prosessen i de to kirkemøtebehandlingene. Mange forhold medvirket positivt til dette.

Et viktig grep ble gjort i behandlingen av gudstjenestereformen da Kirkerådet foreslo for Kirkemøtet at liturgisakene skulle behandles i to etterfølgende kirkemøter. En anbefalte Kirkemøtet 2010 å pålegge seg selv restriksjoner ved ikke å fremme på Kirkemøtet 2011 nye forslag som ikke allerede var framsatt på Kirkemøtet 2010. Begrunnelsen for dette var å legge til rette for en læremessig behandling i Bispemøtet av innkomne endringsforslag mellom kirkemøtene. Samtidig var det viktig å sikre seg mot at det i 2011 skulle bli gjort vedtak som ikke var godt nok utredet og gjennomtenkt og som kanskje ikke stod i sammenheng med øvrige vedtak fra KM 2010. At denne prosedyre ble vedtatt, er i tråd med Kirkemøtets forretningsorden som sier at "Kirkemøtet fatter vedtak om hvilke saker som skal behandles, og om behandlingsmåten".

Ut fra sekretariatets vurderinger var det klokt av Kirkemøtet å pålegge seg denne restriksjon. Et problem oppstod da saken Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten av tidsmessige hensyn ikke ble behandlet på KM 2010, slik at det måtte være mulig å fremme nye forslag på dette feltet. Ettersom det mellom KM 2010 og

KM 2011 var avholdt en egen høring om denne saken, var imidlertid det nye regelverket for hovedgudstjenesten godt belyst.

I Kirkemøtets forretningsorden inngår det en arbeidsmåte som synes å være svært viktig, nemlig komiteenes avgjørende rolle i forhold til debatter og forslag i plenum. Arbeidet i komiteene bidrar til at sakene blir grundig belyst. Det synes derfor å være en god regel når det i § 5-5 i Kirkemøtets forretningsorden heter: ”Viktige saker skal vanligvis behandles i komiteen minst to ganger og resultere i en innstilling til Kirkemøtet.” Når komiteene ikke får den nødvendige tid til å bearbeide forslag fra plenum, kan det utgjøre en risiko for behandlingen av viktige saker i plenum.

Det er viktig at ikke Kirkemøtet opptrer som et ekspertutvalg, som et utvidet NFG eller som en liturgikommisjon. Profesjonaliteten hos kirkemøtedeltakere viser seg ikke minst i evnen til å lytte til faglige og læremessige begrunnelser og gå i dialog med disse. Om Kirkemøtet opplever at liturgiforslag ikke er godt nok gjennomarbeidet og krever omfattende endringer, er det bedre å be om å få saken tilbake for fornyet behandling på et senere kirkemøte, enn å forsøke å gjøre arbeidet som liturgikommisjon.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Et arbeid med å utrede og revidere regelverket for behandlingen av liturgisaker vil medføre utgifter til arbeid i sekretariatet og i NFG, og til eventuelle konsultasjoner. Dette vil henge sammen med det pågående arbeidet i Kirkerådet med fremtidig organisering av kirken. Antydnet beløp for 2012: 2 månedsverk, kr 120 000.